

Жилището да се отличава с простота, чистота и духовност. Всяка елегантност и лукс говорят за изнеженост и лекомислие. Благочестието има връзка и с храната. Материалните грижи трябва да стигат до задоволяване на насъщните нужди. По-нататък любовта ще извърши останалото; любовта към безкористния служител на олтара ще му осигури необходимото, а любовта на самия духовен пастир е истинска основа на тази енорийска любов към него.

От голямо значение за великолепието на богослужението са и богослужебните одежди. Те трябва да бъдат чисти, изгладени, а не изцапани, измачкани, изпокъсани и стари.

Неизмерима е силата на православното богослужение. То преобразява, освещава и спасява. В него е неизтощимата сила на Божията благодат.

И тъй, богослужебната дейност е една от най-важните в служението на църковния пастир. От самия пастир, от отношението му към тази дейност зависи велелепието, красотата и въздействието на богослужението. Чрез него той свързва вярващите с Бога, освещава ги и ги води към спасение. В и чрез богослужението става посредник между небето и земята, низвежда Божията благодат, чрез която освещава и спасява не само себе си, но и поверените му души. Каква наистина висока чест, какво достойнство, но и какво свято задължение и велика отговорност!

VII. ПАСТИРЪТ И СОЦИАЛНАТА ЕНОРИЙСКА ДЕЙНОСТ

Безспорна истина е, че *“Православието винаги ще смята, че изходната позиция, източникът и критерият за разрешаване на социалните въпроси са в ръцете на непрекъснатата, тайнствена и в определен смисъл трансцедентна общност на евхаристийното събрание”*. Социалната дейност, според православното становище, се основава на органичната връзка между вярата в Светата Троица, социалното битие на човешката личност и и сакраменталния живот на Христовата църква.

В последно време във връзка с актуалността на проблема за социалната дейност на Църквата в практическото ѝ измерение на енорийско ниво, в православния свят се разгръща задълбочено разработване на дяловете на социалната етика. Богослови се включват активно в разработването на социални проекти, свързани с църковните дейности в социалната сфера.

Енорията е основната градивна църковно-административна единица в организационната структура на Църквата. Тя е *“църковно учреждение, което е под ведомството на епископа за удовлетворяването на религиозно-нравствени нужди... под пастирското ръководство на свещеника при предоставения за това от църковната власт храм”*. Според сега действащия Устав на Българската православна църква *“енория съставляват определен брой християни и християнски семейства, обединени около храма, поставени под духовното ръководство на един свещеник, и организирани за общ православно-религиозен живот”*. Енорията като най-низовата единица от църковната структура включва енорийския свещеник и енорияшите (миряните), обединени не само в духовно-религиозна, но и в териториална общност, чието средище е енорийската църква. Свещеникът е непосредственият духовен ръководител на енорията. Пред енорията той представлява епархийския архиерей, действа от и в негово име и е негов наместник и съработник. По силата на своя избор се явява пълномощник и председател на енорияшите и изразява волята им пред епархийския архиерей. Прерогативите на юрисдикцията на свещеника са двойни – юрисдикция в съответната епархия, от една страна, и юрисдикция в целия диоцез на Църквата чрез участие в дейността на най-важните църковни органи.

Съобразно тройната задача на духовния пастир – да преподава вероучителните истини, благодатта и Закона Божий, при общото (енорийско) душепастирство задачите са съответно три: 1) душепредпазни от греха, главно чрез катехизация на енорията; 2) душелечебни по отношение духовните недъзи в енорията – главно чрез богослужение и благотворение; 3) душеръководни или душеспасителни – главно чрез проповед.

Както Господ Исус Христос – Пастиреначалникът е глава на Своята Църква, така и пастирът е глава на своята енория.

Енорийската мрежа на поместната православна Църква оформя макроструктурата на църковната организация, а енорийската система съставлява нейната микроструктура. Директивите на висшето църковно управление, нормативните документи, пастирските послания достигат до паството по каналите на енорийската мрежа. В исторически аспект е голямо значението на енорията в живота на нейните членове, чиято принадлежност към енорията се основавала на дълбоки психологически корени. *“Преди него (т. е. енорияша – п.м.) тук са живеели неговите предци, границите на енорията до голяма степен са определяли основния кръг на човешките му връзки и тук, близо до черквата, ще бъде погребан той, като завърши земното си съществуване. Този микросвят е определял всички страни в поведението на хората в него, самия строй на мислите и емоциите им”*.

Църквата като *“Тяло Христово”* е свята, проникната от святост като онтологическа категория (Еф. 5:25-27; Рим. 11:16 и др.). Затова и членове на това тяло в сравнение с нечленовете му са категориално и онтологично различни: те са носители на светостта в зачатък и са проникнати, въпреки несъвършенството и греховността, от някаква степен на святост, поради това, че Господ пребивава в Своето тяло и членовете му и Светият Дух чрез кръщението ги свързва духовно-органически, преподавайки им чрез св. Миропомазване зачатъка на святост. Те са придобили богосиновство, станали са благодатно *“чада”* и *“синове Божии”* (Рим. 8:16; Гал. 3:26; 4:6-7 и др.). Св. ап. Петър ги нарича *“свято свещенство”*, *“род избран, царствено свещенство, народ свят”* (1 Петр. 2:5-9).

Енорията освен съсредоточие на духовно-религиозен живот била и център на многопосочна светска дейност, включително и на такава със социално-благотворителен характер. Степента на развитие на духовния живот и неговата интензивност до голяма степен се определят от степента на развитие на енорийската организация.

Участието на вярващите в тайнствения живот на Църквата съживява общението. В Св. Евхаристия общението с разпнатия и възкръснал Спасител подтиква към братство с хората, като с братя и сестри, възлюбени от Бога, активизира дейните прояви на любов към тях. Животът на отделния индивид и на енорията получава от тайнствата дълбоко измерение. Духовността в енорията е немислима без *“трапезното общуване.”* Ако духовността не черпи и не живее от извора си, замира κοινωμία – та и енорията става неспособна за дякония и неубедителна в свидетелството си. *“Интензивната свързаност в евхаристийното общение има за Църквата сигнално действие, става модел за обновление на енорията”*.

Сплотената чрез истинска духовност енория въз основа на Евхаристията е активна и в своята социална дейност. Обгрижването на нуждаещите се, на болните, подпомагането на социално слабите членове е логично и естествено следствие от духовните връзки, които консолидират този църковен социум. Принадлежността към Църквата и общението на членовете ѝ намира най-ярка изява когато се проектира на енорийско ниво. Енорийската църква се интересува пряко от своите членове. Там е мястото, където мнозина намират утеха и помощ, откриват Бога и обикват ближните си. Православната християнска енория е била и продължава да бъде най-доброто средище за взаимопомощ и любов. Вярващите се променят неусетно под прякото въздействие на Божиата благодат.

В социалната концепция на Църквата за енорийската дякония би следвало да залегне решение за основаването на подобни организации на енорийско ниво, което би довело до целенасоченост и организираност на социалното служение.

В обществено-исторически контекст съществуват редица фактори, които затрудняват нормалното функциониране на социалната дейност на енорийско ниво. Миряните и различните степени на църковната йерархия формират с взаимодействието си енорийската общност и нейните дейности. Като елемент от тоталитарното минало е наследен стремежът към капсулиране, чиято цел е била да се съхрани чистотата на църковното учение и култ и да се предотвратят посегателствата на тоталитарната държавна власт. Това положение, проектирано в съвременната ситуация, създава

негативни последици за пълноценното разгръщане на социалната дейност в енорията. Социалната дейност е свързана с отваряне към хората, което е необходимо условие за ефективен енорийски живот със социално служение. Друг негативен фактор е липсата на доверие, което се проявява в отношенията между миряните от една страна, в отношенията между клир и миряни от друга, както и в отношенията между самите духовници. Би могло с известна степен на условност да се говори за разрыв между Църква и миряни, между клир и гражданство, а оттук и необходимостта да бъде преодолявано взаимното недоверие.

Третата причина, която възпрепятства социалната дейност на енорията е неправомерното натоварване на свещенството и църковните служители с чисто бюрократични дейности, които се изразяват в извършването на значителна по обем административна, стопанско-имуществена и правно-юридическа дейност.

Социалното служение трябва да присъства във всеки аспект на църковния живот, в енорийския живот, в богословието, в богословското образование; в онова богословие, което чуваме всяка неделя от амвона; тоест, миряните трябва да слушат за нея в проповедта; то трябва да присъства като пример на конкретно служение сред свещенството - като подразбираща се и неподлежаща на съмнение част от техните свещенически функции. Енорийските свещеници би следвало да се възползват от възможността да организират с активното съдействие на миряните помощ за нуждаещите се, за социалните и здравни учреждения (детските и старческите домове, болниците), без да се ограничават само с духовна подкрепа. За тази цел трябва да се привличат доброволци от църковната среда, отличаващи се с отзывчивост и привание да съдействат на енорийското социално служение. Служението на миряни-доброволци за момента не може да бъде организирано от никоя държавна служба. Разгръщането на дяконията е естествено да бъде и част от монашеското служение по силата на историческата приемственост, но в ситуация на срив на монашеството в България на настоящия етап е проблематично да се реализира. Дяконията трябва да започне да се възприема като приоритет сред основните ангажименти на миряните в Църквата. Новоначалните християнин още при въцърковяването им трябва да попадат в естествена дяконическа среда и от самото начало да бъдат приучвани да очакват от Църквата, а най-вече от себе си, конкретно изпълнение на Божията заповед за душепопечение спрямо по-малките братя и да възприемат дяконията като съществен компонент от християнството. В противен случай тази тематика би останала абстрактна и незначителна и реализирането ѝ в практически аспект би се поставило в зависимост от наличието на силен вътрешен порив. В областта на духа обаче себепринудението е това, което най-често води до успех, а не вътрешните интуиции и пориви. В енорията има възможност за осмисляне на евангелския принцип на благовестие и благотворителност в широк смисъл, като се насочват миряните към активни прояви на православна инициативност – духовно-просветна, социално-милосърдна, социално-образователна. Необходимо е засилване на връзката между вярата и социалната работа, т. е. постоянно подчертаване на духовното измерение на църковната дякония, което означава както лично въцърковление и отговорност, така и стремеж за въцърковление на обществото.

Несъмнен факт е наличието на голям потенциал за разработването на различни типове социални дейности на енорийско ниво, чието реализиране се възпрепятства в голяма степен поради проблеми от организационен характер. Например, липса на ефективно работещи енорийски организации, неефективно използване на доброволческия ресурс в енориите, пропуски в комуникацията между различните нива - енорийско, епархийско, общоцърковно за Българската православна църква и непознаване на ролите и отговорностите, с които се натоварва доброволно всеки неин член, трудещ се на полето на църковната дякония.

За разгръщането на социалната дейност в енорията, приоритетно трябва да се пристъпи и към повсеместно възстановяване на съществуващата в миналото развита структура на православните енорийски братства, които били неделима част от общата просветна и благотворителна дейност на Църквата ни. Те притежавали статута на прицърковни организации, чиято задача била да съдействат на Църквата в религиозно-църковната просвета и добротворството под вещото ръководство на енорийските свещеници. Задачите, които си поставяли енорийските братства, били борбата с

безбожието и инославието, разпространението на православната християнска просвета и благотворителността. За постигането на тези задачи е било необходимо *“братствата да обединят в жива и дейна работа всички енорияши..., които да членуват в братствата не формално, а отчитайки се с добри дела и богоугоден живот”*. По традиция в Българската православна църква най-съществен дял в извършването на енорийската дякония са имали християнските енорийски братства. Приоритетите на новоосновените или възстановени братства биха могли да бъдат ориентирани към социалното служение на енорията. В организационно отношение енорийската дякония е по-ефикасна, защото е извършвана на ниво общност, за разлика от междуличностната дякония, при която подкрепата или обгрижването са спонтанни и са на индивидуални, междуличностни начала.

Проучвайки и творчески прилагайки в новите условия на съвременната действителност, опита на съществуващите в миналото православни просветно-енорийски братства, съвременните такива в областта на катехизацията биха могли да осъществят редица мерки и инициативи в подкрепа на изоставените деца, младежите от рискови групи. Една евентуална разширена катехизаторска дейност би могла да включва откриване на неделни училища, сформирани на екипи за изнасяне на беседи, за разпространение на книги. Засилената дяконично-благотворителна функция на енорийското братство би могла да намира израз при обгрижване на деца и старци от домовете и специализираните заведения, откриване и обгрижване на приюти, основаване на летни детски православни лагери, създаване на възпитателни домове, устройване на безплатни кухни към храмовете за социално слаби граждани. Социално-народната функция на бившите братства, проектирана в съвременното, би се изразявала в активно и градивно участие в обществения живот, в обновяване и коригиране на социалните отношения в духа на Христовите принципи и подобряване на социалното законодателство.

Насоките и очертаните перспективи в теоретичен аспект за разгръщането на социалните дейности в енорията могат да послужат като ориентир и добра база за практическото разгръщане на многостранна и ефективна дякония на енорийско ниво, което би рефлектирало и на цялостната социална мисия на нашата Църква.

VIII. ПАСТИРЪТ И РЕЛИГИОЗНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Промените в обществото, освен икономически, политически и социален характер, имат и психологически характер. Ускореното техническо и индустриално развитие, освен своето положително значение, води до разделяне на служебния от личния живот на човека. При високата степен на бюрократизация и високоспециализирана действителност, акцентът вече не е индивидуалната личност, а анонимният единичен случай. Развитието на технологиите и бюрократизацията ускорено плурализира и обществения живот, което поставя човека в едно разединено общество, без интеграционна среда. На индивида се предлага многообразие от социални контакти и шансове за промяна на местоживеенето, професията и местоработата. Всичко това рефлектира върху психиката на индивида.

Тези промени въздействат пряко и върху училището, съответно върху обучението по религия. Приоритетна задача на училището е да образова бъдещите граждани на обществото, а преподаваните учебни дисциплини трябва да обхващат всички значими теми, имащи отношение към съвременния живот и необходими за изграждане на житейската концепция на младия човек.

Състоянието на църковната просвета, възпитание и образование днес поставя пред Църквата едни от най-трудните за решаване проблеми. Тези въпроси не могат да бъдат добре разгледани извън цялостния църковен живот, историческия и културен контекст, защото начинът, по който функционира Църквата като цяло, определя начинът на функциониране на нейното образование. И повърхностният анализ показва, че съществуващата в църковните училища система на образование и възпитание е в криза. Тази криза е съразмерна на кризата на самата църковна и православна идентичност.